

Project Lezen en Dyslexie in Suriname

door Conny Boendermaker en Sonja Karman, maart 2013

Inhoud:

1. Aanleiding voor het project
2. Trainingen
 - 2.1 Methodieken
3. MINOV
4. Publiciteit
5. Subsidie en materialen
6. Het basisonderwijs in Suriname
 - 6.1 De schooldag
 - 6.2 Instructietaal
 - 6.3 Doublures en onderwijsvernieuwing
 - 6.4 De klaslokalen
 - 6.5 Methodes en materialen
 - 6.6 Pedagogisch klimaat
 - 6.7 Extra hulp
 - 6.8 Sterke punten van het Surinaamse basisonderwijs

1. Aanleiding voor het project

Leesproblemen en dyslexie zijn een groot probleem in het Surinaamse onderwijs. Veel kinderen hebben moeite met het leren lezen en doubleren keer op keer. Ook spellingproblemen zijn vaak aanleiding voor een doublure.

In maart 2013 hebben wij op verzoek van Stichting SUCET¹ en MINOV² in Paramaribo een aantal trainingen verzorgd op het gebied van leesproblemen en dyslexie.

Margo Kramp, directeur van Stichting SUCET, was de drijvende kracht achter het project. Zij kwam op het idee door gesprekken met Conny Boendermaker van Pabo Windesheim Flevoland, die in 2012 SUCET bezocht in verband met de begeleiding van haar stagiaires. Conny maakte Sonja Karman van Stichting Taalhulp enthousiast om mee te doen.

¹ SUCET = Surinaams Centrum voor Educatie en Training (een soort schoolbegeleidingsdienst)

² MINOV = Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling

2. Trainingen

Tijdens ons elfdaagse verblijf hebben wij maar liefst zes verschillende lezingen en meer uitgebreide trainingen verzorgd voor zeer uiteenlopende doelgroepen:

1. beleidsmakers en schoolinspecteurs van MINOV
2. logopedisten, logopediestudenten en remedial teachers
3. medewerkers van het Pedologisch Instituut en MOB
4. zorgcoördinatoren en andere vertegenwoordigers van de scholen voor speciaal onderwijs (train de trainer)
5. ouders
6. overige belangstellenden (openbare lezing)

Daarnaast waren er gesprekken met medewerkers van Stichting SUCET, remedial teachers en beleidsmakers van MINOV.

Dhr. Yuro Dipotaroeno, onderdirecteur van de Ontwikkel dienst van MINOV

← Conny Boendermaker (links), Sonja Karman (midden) en Margot Kramp (rechts).

Sonja en Conny met een aantal betrokken pleitbezorgers van dyslexiehulp in Suriname.

In de lezingen en trainingen hebben we benadrukt dat dyslexie niet wordt veroorzaakt door slecht onderwijs of slechte opvoeding. Ook heeft dyslexie niets te maken met intelligentie. Er zijn vele beroemde personen met dyslexie die veel bereikt hebben op hun vakgebied, zoals Albert Einstein, Bill Gates, Bill Cosby, Whoopi Goldberg, Walt Disney en Agatha Christie.

We hebben verteld welke maatregelen kunnen helpen de gevolgen van dyslexie te beperken, zodat dyslectici hun mogelijkheden beter kunnen benutten.

Verder hebben we uitgebreid aandacht besteed aan de samenhang tussen leesproblemen en dyslexie en aan manieren om zwakke lezers in het onderwijs al vroegtijdig hulp te bieden, zodat zij niet hoeven te doubleren. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van het continuüm van zorg, zie www.dyslexieroute.nl.

2.1 Methodieken

Vanuit Stichting Sucet was er speciale belangstelling voor de methodieken 'Begeleid Hardop Lezen' en 'Taal in Blokjes'. Hiermee had men al enige ervaring opgedaan.

Beide methodieken zijn evidence based, d.w.z. uit effectonderzoek is gebleken dat zij effectief zijn. De twee methodieken zijn goed te combineren en vullen elkaar aan.

'Begeleid Hardop Lezen', ontwikkeld door het lectoraat Maatwerk Primair, is een methodiek voor voortgezet technisch lezen. 'Begeleid Hardop Lezen' kan zowel individueel als in kleine groepjes gebruikt worden. Het verbetert zowel de kwaliteit van het lezen als het leesplezier.

'Taal in Blokjes' is de schoolversie van de F&L-methode® van Thalita Boumans voor lezen en spellen. De F&L-methode® wordt gebruikt bij Stichting Taalhulp en is effectief bij kinderen met dyslexie. De schoolversie 'Taal in Blokjes' kan worden ingezet in groep 3 en 4 (en met enige aanpassingen ook in hogere groepen).

In de trainingen voor professionals uit het veld is veel informatie gegeven over leesproblemen en dyslexie. Ook is er geoefend met de genoemde methodieken.

Oefenen met Taal in Blokjes

Oefenen met Begeleid Hardop Lezen

Naar aanleiding van het project 'Leesproblemen en dyslexie' besloot één van de Surinaamse betrokkenen geld beschikbaar te stellen om op korte termijn een enquête te houden. Hiermee kan worden vastgesteld hoe omvangrijk het probleem in Suriname is.

3. MINOV

Tijdens het project bleek steeds weer de grote betrokkenheid van MINOV (het ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling) bij de problematiek van leesproblemen en dyslexie. Bij verschillende lezingen en trainingen waren hoge ambtenaren van MINOV aanwezig.

Anders dan in Nederland wordt in Suriname bij het ministerie van onderwijs niet alleen beleid gemaakt, maar ook lesmateriaal ontwikkeld. De medewerkers van onder andere de Ontwikkel dienst van MINOV zijn daadwerkelijk betrokken bij de

praktijk van het onderwijs. De afstand tussen beleidsmakers en uitvoerders lijkt in Suriname kleiner dan in Nederland.

Tijdens ons verblijf in Suriname kregen we, als dank voor onze inzet voor het onderwijs aan Surinaamse kinderen, van MINOV een boot-excursie aangeboden naar het plantagegebied aan de rivier de Commewijne en naar fort Nieuw Amsterdam. Wij werden op deze zeer geslaagde excursie vergezeld door medewerkers van MINOV en SUCET, hetgeen de gelegenheid bood in een informele sfeer met elkaar van gedachten te wisselen.

Prachtig gerestaureerde woning van een plantage-eigenaar.

4. Publiciteit

Mede door de grote inzet van Margot Kramp van Stichting SUCET en door de betrokkenheid van MINOV, was er veel media-aandacht voor het project Lezen en Dyslexie. Tijdens ons verblijf waren er publicaties in diverse Surinaamse kranten en op nieuwssites. Ook werd het project uitgebreid belicht in de journaaluitzendingen van twee belangrijke nationale tv-zenders: STVS en ATV.

Voorafgaand aan de openbare lezing werden er tv-opnames gemaakt door STVS. Deze journaaluitzending is, weliswaar in een lage resolutie, nog te bekijken via www.skarman.nl/suriname.html.

5. Subsidie en materialen

Het project 'Leesproblemen en dyslexie' kon worden uitgevoerd mede dankzij een bescheiden subsidie van de Stichting Lakeland Foundation. Deze stichting heeft een bijdrage geleverd aan onder andere de materialen die wij konden overdragen aan Stichting Sucet. Dit waren voor een deel vooraf opgestuurde materialen van 'Taal in Blokjes', die we gebruikt hebben bij de trainingen en vervolgens hebben achtergelaten bij Stichting Sucet. Ook konden we een flinke stapel kinderboeken overgedragen aan Stichting Sucet. Deze boeken waren deels meegenomen uit Nederland en deels gekocht in Suriname. De reden om leesboeken ter plaatse aan te schaffen, is dat deze vaak beter aansluiten bij de belevingswereld van Surinaamse kinderen.

Bij de eindevaluatie van het project met medewerkers van Stichting Sucet en MINOV werden de materialen overgedragen.

Deze zullen worden gebruikt om de trainingen door te geven aan onder andere remedial teachers en SO-scholen en om hulp te geven aan kinderen met leesproblemen en dyslexie.

Thalita Boumans, de auteur van de F&L-methode®, heeft toegezegd nog een pakket materialen van 'Taal in Blokjes' ter beschikking te zullen stellen. Deze materialen zullen later worden opgestuurd.

6. Het lager onderwijs in Suriname

Conny Boendermaker was niet alleen in Suriname om trainingen te geven, maar in de eerste plaats om PABO-stagiaires te begeleiden. Dit gaf ons de gelegenheid uitgebreid rond te kijken op enkele basisscholen in Paramaribo, met name de Gijsbertusschool en de Gertrudisschool. Dit zijn scholen die goed bekend staan en goede resultaten behalen.

Aan de hand van op deze scholen gemaakte foto's worden hieronder enkele kenmerken van het Surinaamse onderwijs beschreven. Deze kenmerken gelden breder dan alleen voor de twee bezochte scholen.

6.1 De schooldag

Voordat de lessen beginnen (om 8 uur 's morgens) wordt de vlag gehesen en het volkslied gezongen. Daarna lopen de leerlingen in rijen naar hun klassen.

In heel Suriname wordt vanaf leerjaar 3 (voorheen klas 1) hetzelfde schooluniform gedragen.

De schooldag duurt tot 1 uur 's middags. De leerkrachten gaan dan naar huis. Momenteel is men bezig een vorm van naschoolse opvang in te voeren.

6.2 Instructietaal

De instructietaal in het Surinaamse onderwijs is Nederlands. De meeste leerlingen zijn meertalig. Veel kinderen spreken meer dan twee talen, soms wel vier of vijf. Ook zijn er leerlingen die geen Nederlands spreken voor ze op school met deze taal in aanraking komen. Zie ook paragraaf 6.6.

6.3 Doublures en onderwijsvernieuwing

Een groot probleem in het onderwijs in Suriname is het grote aantal doublures. Men heeft weinig mogelijkheden om te differentiëren naar niveau binnen de groepen; verschillen in niveau worden daarom voornamelijk door middel van doubleren opgelost.

MINOV voert actief beleid om het aantal doublures te verminderen. Dit is onderdeel van een grote onderwijsvernieuwing, die ook gepaard gaat met de invoering van een nieuwe methode voor taal- en leesonderwijs. De onderwijsvernieuwing wordt gefaseerd ingevoerd en is nu (schooljaar 2012-2013) gevorderd tot en met leerjaar 3 (voorheen klas 1).

In de leerjaren 1 t/m 3 zitten de leerlingen in groepjes, in de hogere klassen in rijen. In deze klas 2 (groep 4, rechts) zitten door de vele doublures kinderen van 7 t/m 11 jaar.

De nummering van de groepen heeft enige toelichting. Vóór de onderwijsvernieuwing waren er twee kleuterklassen en daarna klas 1 t/m 6. Na de vernieuwing gaat dit worden: leerjaar 1 t/m 8.

Op dit moment (schooljaar 2012-2013) is de nummering als volgt:

- leerjaar 1 (voorheen kleuterklas 1)
- leerjaar 2 (voorheen kleuterklas 2)
- leerjaar 3 (voorheen klas 1)
- klas 2
- klas 3
- klas 4
- klas 5
- klas 6

Uiteraard wordt in de wandelgangen nog vaak de oude nummering gebruikt.

In deze beide zesde klassen zitten kinderen die zo vaak gedoubleerd hebben, dat ze al 16 of zelfs 17 jaar zijn.

6.4 De klaslokalen

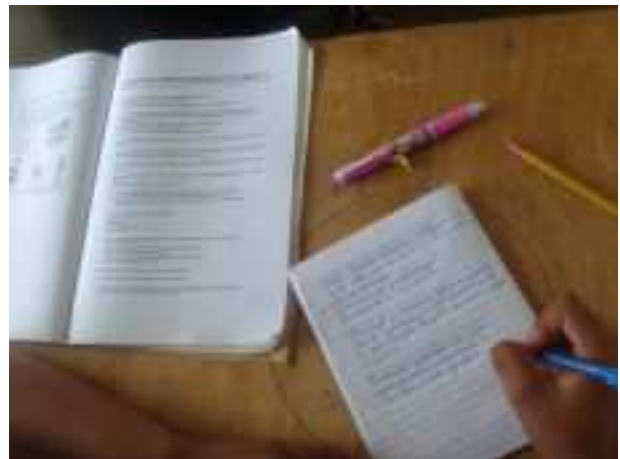
De klassen zijn niet afgesloten met glazen ramen. In de situatie links (de meest gebruikelijke) komen de klassen direct uit op een buitengalerij. In de situatie rechts komen de klassen direct uit op een gemeenschappelijke gang. In beide gevallen zijn in de klas veel buitengeluiden en geluiden uit andere klassen te horen.

Gecombineerd met de groepsgrootte (vaak meer dan 40 leerlingen in een klas) betekent dit dat de leerkrachten soms moeite hebben zich verstaanbaar te maken en dat het voor sommige leerlingen moeilijk is zich op hun werk te concentreren.

6.5 Methodes en materialen

Zoals reeds genoemd, wordt er een nieuwe methode ingevoerd voor het taal- en leesonderwijs in leerjaar 3: 'Taal met Plezier'.

Er worden bij alle vakken veel lessen op het bord geschreven. De kinderen schrijven deze lessen over in hun schrift.

Op bijna alle scholen is er een tekort aan algemene onderwijsmiddelen, zoals papier, knutselpullen en spelletjes. Computers zijn schaars, op de meeste scholen zijn geen computers beschikbaar voor de leerlingen.

Sommige scholen hebben een schoolbibliotheek, maar deze is niet altijd even goed gevuld. Er is een groot tekort aan goede en aantrekkelijke leesboeken.

Ook het schoolmeubilair is er vaak niet best aan toe.

6.6 Pedagogisch klimaat

De pedagogische kwaliteit van de leerkrachten is zeer wisselend. Er zijn goede leerkrachten die de kinderen weten te motiveren en inspireren, maar er zijn ook leerkrachten die in de klas schreeuwen of kinderen vernederen.

In het Surinaamse onderwijs zijn lijfstraffen officieel verboden, maar zij komen nog regelmatig voor. Het uitbannen van lijfstraffen is een moeizaam proces, omdat deze diep in de cultuur verankerd zijn. Lijfstraffen zijn binnen het gezin wél toegestaan en komen daar ook nog veel voor.

Voor MINOV is de pedagogische kwaliteit van leerkrachten een punt van zorg, er wordt beleid gevoerd om deze kwaliteit te verbeteren. De opleiding voor leerkrachten lager onderwijs wordt momenteel ingrijpend vernieuwd.

6.7 Extra hulp

Op nog geen 50 van de ca. 370 lagere scholen in Suriname is RT aanwezig. Ook in de klas wordt weinig tot geen extra hulp gegeven. Het onderwijs is klassikaal en er wordt niet gedifferentieerd.

Na de instructie geeft de leerkracht een opdracht voor zelfstandig werken. De kinderen die klaar zijn met de opdracht, mogen kleuren of tekenen of moeten voorover gaan liggen met het hoofd op de armen, het zogenaamde 'overliggen'. Terwijl de kinderen bezig zijn met de opdracht, is de leerkracht aan haar bureau aan het werk. De kinderen die de opdracht niet kunnen maken, krijgen meestal geen speciale hulp. Zij zitten er als het ware voor spek en bonen bij.

Hoewel het uitstroomniveau van het Surinaamse lager onderwijs minstens net zo hoog is als dat van het basisonderwijs in Nederland, vallen er teveel kinderen uit. Dit zijn meestal de kinderen die (keer op keer) doubleren.

In extreme gevallen wordt het kind verwezen naar het speciaal onderwijs. Een probleem is, dat de leerkrachten daar geen speciale (extra) scholing hebben gevolgd.

In onze trainingen hebben we benadrukt dat kinderen die niet mee kunnen komen, meteen extra hulp moeten krijgen. Hiermee moet niet worden gewacht tot het te laat is voor het kind om zonder doubleren naar de volgende klas te kunnen gaan. Er moet worden gezocht naar vormen om de extra hulp te realiseren.

Studenten van Pabo Windesheim Flevoland geven dan ook tijdens hun stage altijd extra hulp aan zwakke lezers en rekenaars.

6.8 Sterke punten van het Surinaamse basisonderwijs

Meertaligheid en woordenschat

De meeste leerlingen zijn meertalig. Veel kinderen spreken meer dan twee talen, soms wel vier of vijf. Ook zijn er leerlingen die geen Nederlands spreken voor ze op school met deze taal in aanraking komen. In het onderwijs wordt daarom veel aandacht besteed aan mondelinge taalontwikkeling en woordenschat. In de kleutergroepen gebeurt dit onder andere door middel van praatplaten en praatboeken.

In de kleutergroepen wordt ook veel nadruk gelegd op voorlezen. Op één van de scholen waar we hebben gekeken, werd een voorlees-demonstratie gegeven voor de ouders.

Ook in de hogere groepen is er veel aandacht voor de mondelinge beheersing van het Nederlands.

In de nieuwe taalmethode 'Taal met Plezier' wordt expliciet aandacht besteed aan de meertaligheid van de kinderen. Leerlingen met verschillende moedertalen leren aan elkaar woorden uit hun eigen taal. Op deze manier leren de kinderen dat het heel gewoon is om meertalig te zijn en dat ze trots mogen zijn op hun eigen achtergrond en cultuur.

Beginnende geletterdheid

In de kleutergroepen wordt veel aandacht besteed aan de beginnende geletterdheid. De kinderen leren niet alleen een aantal klank-tekenkoppelingen aan, maar ook de bijbehorende categorieën, zoals lange en korte klanken.

Flexibiliteit van de leerkrachten

In vergelijking met Nederlandse leerkrachten, lijken Surinaamse leerkrachten minder afhankelijk van de lesmethodes. Tijdens ons bezoek aan Suriname was er een probleem met de nieuwe methode 'Taal met Plezier'. Het werkboek voor de

tweede helft van het jaar was nog niet klaar, de leerkrachten moesten het dus tijdelijk zonder methode stellen. Sommige leerkrachten vielen terug op de oude methode, maar er waren ook leerkrachten die zelfstandig goede lessen en oefeningen bedachten in de stijl van de nieuwe methode.

Deze jongen in leerjaar 3 heeft zelf een woord bedacht met de klank oe en mag zijn woord op het bord schrijven. Daarna lezen alle leerlingen het woord hardop en hakken het woord in klanken. De leerkracht heeft deze nuttige oefening zelf bedacht.

De auteurs:

Conny Boendermaker is psycholinguïst en docent Nederlands. Zij heeft jaren als dyslexiebehandelaar gewerkt en is nu werkzaam als docent bij Pabo Windesheim Flevoland, waar zij onder andere betrokken is bij de internationaliseringsstages van Pabo-studenten in Suriname. Ook heeft zij in de kenniskring van het lectoraat Maatwerk Primair meegewerkt aan het effectonderzoek naar Begeleid Hardop Lezen, waarvoor zij mede het begeleidingsprotocol heeft geschreven.

Sonja Karman is logopedist, orthopedagoog en gz-psycholoog. Zij heeft meer dan twintig jaar behandelervaring met de F&L-methode® bij Stichting Taalhulp, een landelijk dyslexie-instituut waarvan zij tevens bestuursvoorzitter is. Tevens geeft zij voor Hogeschool Utrecht Post-HBO cursussen voor logopedisten over dyslexie.